

Uchwała z dnia 28 października 2010 r., III CZP 65/10

Sędzia SN Henryk Pietrkowski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Mirosław Bączyk

Sędzia SN Teresa Bielska-Sobkowicz

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku wierzyciela Banku Polska Kasa Opieki S.A. w W. przeciwko "K." sp.j. Przedsiębiorstwu Wielobranżowemu K. Krzysztof, S. Elżbieta w K. o nadanie klauzuli wykonalności, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 28 października 2010 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Krakowie postanowieniem z dnia 15 kwietnia 2010 r.:

„Czy w postępowaniu o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności znajduje zastosowanie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.?”

podjął uchwałę:

W postępowaniu o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności nie ma zastosowania art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy dla Krakowa – Śródmieścia w Krakowie postanowieniem z dnia 12 stycznia 2010 r. odrzucił wniosek Banku PKO S.A. w W., jako następcy prawnego poprzedniego wierzyciela o nadanie na jego rzecz klauzuli wykonalności prawomocnemu nakazowi zapłaty z dnia 13 lutego 2008 r.

Wniosek rozpatrywany był po raz trzeci; w pierwszym przypadku został oddalony, w drugim zaś nastąpiło jego odrzucenie. Sąd Rejonowy ponownie odrzucając wniosek postanowieniem z dnia 12 stycznia 2010 r. zastosował art. 199 § 1 pkt 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c., uznając, że zaistniała powaga rzeczy osądzonej.

Sąd Okręgowy, rozpoznając zażalenie, powziął wątpliwości sformułowane w przedstawionym zagadnieniu prawnym. Uzasadnił je stwierdzeniem, że w

orzecznictwie Sądu Najwyższego prezentowany jest pogląd, iż postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu ma charakter pomocniczy w stosunku do postępowania rozpoznawczego. Zdaniem tego Sądu, może to oznaczać, że orzeczenia wydane w postępowaniu klauzulowym nie korzystają z powagi rzeczy osądzonej. Kolejny wniosek o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności, którego podstawę faktyczną tworzą te same okoliczności, nie podlegały zatem odrzuceniu na podstawie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., lecz należałoby go rozpoznać merytorycznie.

W doktrynie i judykaturze prezentowany jest – jak zaznaczył Sąd Okręgowy – także pogląd odmienny, zgodnie z którym postępowanie klauzulowe kwalifikowane jest jako autonomiczne, stanowiące „pomost” między postępowaniem rozpoznawczym i egzekucyjnym. W ramach tego postępowania często dochodzi do badania na podstawie dowodów z dokumentów uprawnień poprzedników prawnych wierzycieli oraz odpowiedzialności następców prawnych dłużników, ich małżonków, współników spółek handlowych osobowych, nabywców przedsiębiorstw, a więc podmiotów, które z różnych względów nie brały udziału w postępowaniu rozpoznawczym. Ta okoliczność, świadcząca o samodzielności postępowania o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności, może przemawiać za zasadnością odpowiedniego stosowania art. 199 § 1 pkt 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. w postępowaniu klauzulowym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Postępowanie o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności uregulowane jest w kodeksie postępowania cywilnego w ramach postępowania egzekucyjnego, obok właściwego postępowania egzekucyjnego oraz postępowania podziałowego. Pierwsze z nich ma na celu stworzenie podstawy egzekucji, tj. tytułu wykonawczego, celem drugiego jest przeprowadzenie egzekucji, w trzecim zaś postępowaniu następuje podział sumy uzyskanej z egzekucji świadczeń pieniężnych.

Kryterium w postaci usytuowania przepisów normujących postępowanie klauzulowe nie może rozstrzygać o jego charakterze (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 1994 r., III CZP 143/94, OSNC 1995, nr 3, poz. 46). W doktrynie oraz judykaturze dominuje pogląd, że postępowanie klauzulowe ma charakter autonomiczny. Podkreśla się, że jest postępowaniem odrębnym zarówno w stosunku do poprzedzającego go postępowania rozpoznawczego, jak i

późniejszego właściwego postępowania egzekucyjnego. Różnice jakie można dostrzec w wypowiedziach zawartych w judykatach oraz opracowaniach z zakresu prawa egzekucyjnego dotyczą jedynie sposobu określenia postępowania klauzulowego, któremu przydaje się różne nazwy, tj. pomocniczego, przygotowawczego lub wstępnego do właściwego postępowania egzekucyjnego, a także jako „pomostu” między postępowaniem rozpoznawczym i egzekucyjnym. (np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2003 r., III CZP 90/02, OSNC 2003, nr 11, poz. 145 lub postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2000 r., III CZ 48/00, nie publ.). W literaturze trafnie zauważono, że określenie postępowania klauzulowego jako „pomostu” między postępowaniem rozpoznawczym a postępowaniem egzekucyjnym ma charakter metaforyczny, podkreślający, że jest to postępowanie łączące postępowanie rozpoznawcze i właściwe postępowanie egzekucyjne; ma ono jednak swą autonomię i odrębność.

Autonomiczny charakter postępowania klauzulowego wynika przede wszystkim z jego funkcji. Sąd, rozpoznając wniosek o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności, nie tylko sprawdza, czy spełnia on wymagania przewidziane dla danego rodzaju tytułu egzekucyjnego (np. art. 777 k.p.c.) oraz czy nadaje się do wykonania w drodze egzekucji sądowej (art. 783 § 1 k.p.c.), ale nierzadko bada również kwestie materialnoprawne w celu wyjaśnienia, czy wystąpiło zdarzenie, od którego uzależnione jest wykonanie tytułu egzekucyjnego, tj. nadejście terminu spełnienia świadczenia albo ziszczenie się warunku, uzależniającego wykonanie zobowiązania (art. 786-786² k.p.c.). Ustala także podmiotowy i przedmiotowy zakres egzekucji, badając następstwo prawne lub kwestię, czy dłużnik oraz ewentualnie inne osoby ponoszą ograniczoną odpowiedzialność za określone zobowiązanie (art. 778¹, 783 § 1, art. 787-787¹, 788, 789-789¹ i 792 k.p.c.). Kwestie te z oczywistych względów nie podlegają badaniu we właściwym postępowaniu egzekucyjnym, przekazane więc zostały do postępowania klauzulowego z jednoczesnym wprowadzeniem do tego postępowania istotnych ograniczeń dowodowych, zapobiegających przekształceniu się postępowania klauzulowego w *sui generis* postępowanie rozpoznawcze. Samoistny charakter postępowania klauzulowego można dostrzec w sposób wyraźny, gdy sąd nadaje klauzulę wykonalności pozasądowemu tytułowi egzekucyjnemu, np. aktowi notarialnemu lub bankowemu tytułowi egzekucyjnemu, a powstały w ten sposób tytuł wykonawczy nie będzie wykonywany we właściwym

postępowaniu egzekucyjnym; w takiej sytuacji postępowanie klauzulowe jest jedynym postępowaniem sądowym w danej sprawie cywilnej. Mając na względzie rozróżnienie postępowań na główne (postępowanie w sprawie), wypadkowe (incydentalne) oraz uboczne, należy więc postępowanie klauzulowe kwalifikować jako postępowanie główne (w sprawie), w którym sąd orzeka o dopuszczalności wykonania w drodze egzekucji sądowej świadczenia stwierdzonego w określonym akcie (tytule egzekucyjnym).

Postępowanie klauzulowe przebiega według przepisów art. 776-795 k.p.c.; mają w nim zastosowanie także przepisy ogólne zamieszczone w tytule wstępnym kodeksu postępowania cywilnego (art. 1-14 k.p.c.) oraz część przepisów ogólnych o postępowaniu egzekucyjnym, które objęte są tytułem I (art. 758-843 k.p.c.). Uznanie postępowania klauzulowego za autonomiczne pozwala w kwestiach nieuregulowanych jego przepisami na odpowiednie stosowanie – zgodnie z art. 13 § 2 k.p.c. – przepisów o procesie, a zarazem determinuje prezentowany w doktrynie pogląd, według którego postanowienie w przedmiocie nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności jest postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie.

Uznanie postępowania klauzulowego za autonomiczne, a wydanego w jego ramach postanowienia w przedmiocie nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności za postanowienie kończące postępowanie w sprawie nie oznacza, że w postępowaniu tym występuje przesłanka sprawy prawomocnie osądzonej. Powaga rzeczy osądzonej (*res iudicata*) jest definiowana jako rozstrzygnięcie co do istoty sprawy zawarte w prawomocnych wyrokach oraz postanowieniach orzekających co do istoty sprawy, z wyjątkiem postanowień oddalających wniosek, które są objęte tzw. względną powagą rzeczy osądzonej (art. 523 k.p.c.). Abstrahując od rozważań teoretycznych, obejmujących aspekt pozytywny powagi rzeczy osądzonej (wiążące ustalenie istnienia albo nieistnienia określonej normy prawnej indywidualno-konkretnej) oraz jej aspekt negatywny, powodujący określone skutki procesowe (m.in. art. 199 § 1 pkt 2 i art. 379 pkt 3 k.p.c.), a także prekluzję materiału procesowego, należy stwierdzić, że przesłanki sprawy prawomocnie osądzonej nie można odpowiednio stosować w postępowaniu klauzulowym, byłoby to bowiem sprzeczne z charakterem wskazanych funkcji postępowania klauzulowego. Jak zaznaczono, powaga rzeczy osądzonej jest atrybutem wyłącznie wyroków (art. 366 k.p.c.) oraz postanowień rozstrzygających istotę sprawy w

postępowaniu nieprocesowym, a więc orzeczeń merytorycznych (art. 366 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.). W postępowaniu klauzulowym, mimo że ma ono charakter autonomiczny, w którym sąd bada – w przypadkach, gdy mają zastosowanie art. 786-786², art. 788 § 1, art. 783 § 1, art. 787-787¹ lub art. 792 k.p.c. – zagadnienia materialnoprawne, nie dochodzi do merytorycznego rozpoznania sprawy cywilnej („osądzenia sprawy”).

Podstawowe funkcje postępowania klauzulowego polegają na ustaleniu, czy dany akt spełnia wymagania zawarte w przepisach ustawy dla określonego rodzaju tytułu egzekucyjnego oraz stwierdzeniu, czy postanowienia aktu nadają się do wykonania w drodze egzekucji sądowej. Pozostałe funkcje tego postępowania dotyczące badania zagadnień materialnoprawnych (ustalenie podmiotowego i przedmiotowego zakresu egzekucji oraz zbadanie, czy wystąpiło zdarzenie, od którego uzależnione jest wykonanie tytułu egzekucyjnego) mają charakter subsydiarny; zostały włączone do postępowania klauzulowego w celu przyśpieszenia postępowania i nieodsyłania wierzyciela na drogę postępowania rozpoznawczego w razie konieczności zbadania zagadnień nieskomplikowanych, z zastrzeżeniem, że może to nastąpić wyłącznie na podstawie dowodu z dokumentów oraz wyjątkowo, tylko bowiem w niektórych przypadkach, na podstawie wyraźnego przepisu ustawy. Zasadą jest, że ostateczna treść podstawy egzekucji sądowej jest określana w chwili wydania tytułu egzekucyjnego. Należy ponadto podkreślić, że badanie w postępowaniu klauzulowym zagadnień o charakterze materialnoprawnym jest uzasadnione przede wszystkim w odniesieniu do tytułów egzekucyjnych pozasądowych (art.786¹, art.786² k.p.c.). Z regulacji o charakterze wyjątkowym zawartych w przepisach określających zakres kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym oraz z subsydiarnych funkcji postępowania klauzulowego nie można jednak wyprowadzać wniosku o możliwości stosowania art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., nawet w sposób odpowiedni (art. 13 § 2 k.p.c.).

Z tych względów Sąd Najwyższy rozstrzygnął przedstawione zagadnienie, jak w uchwale (art. 390 k.p.c.).